

KU LEUVEN

Gezelle voor iedereen: Verdieping – onderzoekscompetentie

Gino Bombeke, lerarenopleider aan de Educatieve Master Talen van de KU Leuven

Was Gezelle een inspiratiebron voor Paul van Ostaïjen?

BIJLAGE

Paul van Ostaïjen en Guido Gezelle

Op 18 oktober 1925 werd in het Brusselse blad 'Le XXe Siècle' een interview van Jean Laenen met Paul van Ostaïjen gepubliceerd, dat voor een groot deel over de betekenis van Guido Gezelle voor de moderne dichtkunst handelde. Na Van Ostaïjens dood vertaalde Gaston Burssens dit gedeelte van het vraaggesprek en publiceerde het in de reeks Selfdefence - die eerst in het tijdschrift 'Vlaamsche Arbeid' en vervolgens in de afzonderlijke uitgave Self-defense van 1933 werd opgenomen - onder de titel Onze grote voorganger.

Zeker had Burssens zijn titel goed gekozen, want voor Van Ostaïjen is Gezelle ongetwijfeld een 'groot voorganger' geweest. Nu heeft het woord 'voorganger' echter twee betekenissen: in de eerste plaats die van iemand die de ander als een lichtend voorbeeld is voorgedaan, een soort gangmaker of inspirator dus; in de tweede plaats kan het duiden op iemand die achteraf herkend wordt als een verwante figuur uit vroeger jaren.

Of Gezelle voor Van Ostaïjen een voorganger in de zin van een gangmaker geweest is, kan moeilijk met zekerheid worden vastgesteld. Zelf heeft hij zich hierover nooit uitgelaten. (...) Veel evidentier is het dat Gezelle voor Van Ostaïjen een voorganger in de tweede betekenis is geweest. Maar de erkenning van Gezelle als een dichter die reeds eerder poëzie had geschreven waarmee zijn eigen werk verwantschappen vertoonde, is veel later gekomen, toen Van Ostaïjen na zijn jeugdwerk, na zijn humanitair expressionistische periode, na zijn aansluiting bij het literair kubisme en zijn invloeden van het dadaïsme tot zijn definitieve vorm gekomen was, die van de 'zuivere lyriek'. (...) Het is opvallend dat kort nadat Gezelles derde bundel met de daarbij behorende brief in handen van Van Ostaïjen gekomen was, deze een gedicht aan 'De Meester' gewijd heeft. Dat dit ongedateerde en eerst in de zomer van 1926 gepubliceerde gedicht in het voorjaar van 1925 geschreven moet zijn, blijkt uit het feit dat hij een brief van 22 mei 1925 aan zijn vriendin Emmeke Pringsheim-Clement onderbreekt met de mededeling: 'Hierbij een gedicht aan Guido Gezelle - intermezzo -' waarna hij het in de volgende versie hieronder plaatst:

Plant
fontein
scheut die schiet
straal die spat
tempeest over alle diepten
storm over alle vlakten
wilde rozelaars waaien
stemmen van elzekoningen bloot
diepste verte
verste diepte
bloemekelk die schokt in de kelk van mijn beide palmen

en lief als de madelief
als de klaproos rood
o wilde papaver mijn

Dit teken van Van Ostaijens (hernieuwde?) aandacht en bewondering voor Gezelle staat niet alleen. Sedertdien bleef hij zich voortdurend met zijn 'grote voorganger' bezighouden. (...) Over de inhoud der gedichten van Gezelle, in de zin van de daarin behandelde onderwerpen, laat Van Ostaijen zich niet uit: dit is voor hem lyrisch gesproken irrelevant. Slechts de visie op de fenomenen, 'de wijze de dingen te denken' en de formele uitwerking daarvan vormen voor hem het gedicht en zijn inhoud, oftewel 'het onderwerp van het gedicht is het gedicht zelve', zoals hij in Gebruiksaanwijzing der lyriek heeft gezegd. Het behoeft geen betoog dat de wijze waarop Van Ostaijen Gezelle waardeerde evenzeer van de gangbare waardering afweek, als zijn poëzie en poëtica van die van de meesten zijner tijdgenoten.

Aan het slot van zijn antwoord noemt hij nog twee nieuwe kenmerken van Gezelles poëzie die hem sterk aanspraken. In de eerste plaats wijst hij op het onconventionele in de prosodie van Gezelle en vervolgens constateert hij: 'La base de la poésie de Guido Gezelle est le mot, partant le son.' (...) Dit overzicht van de beschikbare gegevens omtrent Van Ostaijens houding tegenover het werk van Gezelle kan afgesloten worden met de constatering dat Van Ostaijen, naarmate zijn ontwikkeling als schrijver en theoreticus van de 'zuivere lyriek' vorderde, steeds hechter aanknopingspunten in de lyriek van zijn voorganger vond en zich daardoor ook steeds sterker aan hem verwant voelde. Dat Gezelle de 'zuivere lyriek' van Van Ostaijen op gang gebracht zou hebben blijkt nergens uit en is ook niet waarschijnlijk. Maar dat de ontdekking van zijn grote voorganger een steun is geweest in de eenzame en bitter weinig erkende positie die hij als lyricus was gaan innemen, lijkt heel aannemelijk. Van Ostaijen heeft in zijn uitingen over Gezelle een voor hemzelf bruikbaar en inspirerend beeld van een voorloper opgebouwd en hiermee diens werk tot nieuw leven gewekt. Dat dit beeld een zekere eenzijdigheid vertoont, is heel goed mogelijk, maar juist doordat hij de poëzie van Gezelle op deze wijze actualiseerde en voor de moderne kunst functioneel maakte, is hier Van Ostaijens uitspraak van toepassing, die ook voor zijn eigen kunst mag gelden: 'geen kunst zonder eenzijdigheid.'

Gerrit Borgers

Uit: *Vlaanderen*, jg. 20 – nummer 122, p. 402 tot 405